

MINÄ KERROIN TOTUUDEN.
SINÄ ET PYYTÄNYT ANTEEKSI.

MARTTA
KAUKONEN

SINUN
VARJOSSASI

WSOY

MARTTA
KAUKONEN

Sinun varjossasi

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

© MARTTA KAUKONEN JA WSOY 2022

ISBN 978-951-0-48101-1

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

PAINETTU EU:SSA

Anu ja Heli, uskolliset lukijani. Tämä kirja on teille.

»*Menneisyys ei ole koskaan kuollut.
Se ei ole edes menneisyyttä.*»

WILLIAM FAULKNER

NYT

VEITSI LÄVISTÄÄ rintakehäni niin nopeasti, etten aluksi tunne kipua. Olen kuvitellut tämän tilanteen lukemattomia kertoja. Kaikki tapahtuu täsmälleen samalla tavalla kuin mielikuvissani. Aivan kuin veitsi olisi minun kädessäni.

Makaan hämärän sivukadun kylmällä asfaltilla ja tuuli pyyhkii poskiani. Tunnen, että jokin kostea kastelee ohuen kevättakkini. En tiedä, onko se katu reunustavasta kinoksesta ohuina puroina valuvaa vettä vai minun vertani.

Hän kiskaisee veitsen rinnastani yhtä nopeasti kuin sen minuun iski. Ymmärrän vasta nyt, että kipu on ehdotonta. Sille ei voi sanoa vastaan.

En tiedä, miten on mahdollista, että olen yhä tajuissani. Ehkä en olekaan. Tiedän vain sen, että kuolen pian.

Minusta tuntuu kuin olisin päättänyt kohtalostani ja vuosien piina on vihdoinkin ohi. Viimeiseksi muistokseni jää hänen varjonsa häilyvässä kuolevan ruumiini yllä.

Ympäriini kietoutuu armollinen hämärä. Kun hän kumartuu puoleeni, en näe hänen silmiään.

Sillä ei tosin ole mitään väliä, sillä tiedän kyllä, mitä niissä näkisin.

Vihaa, jota hän on kerännyt sisäänsä vuosien ajan. Vihaa, jolla on vain yksi kohde.

Minä.

Tuttu äitelä partaveden löyhähdys vahvistaa epäilykseni, vieressäni seisoo juuri hän. Tunnistaisin imelän tuoksun satojen partavesien joukosta. Christian Diorin *Eau Sauvage*. Tuoksu imeytyi vaatteisiini ja ihooni – suorastaan ihoni läpi, siltä minusta tuntui silloin, kun hän raiskasi minut.

Hän nostaa pääni oikealle kämmenelleen. Ehkä hän yrittää tavoittaa katseeni, mutta jos minä en katso häntä silmiin, ei hänkään saa minuun yhteyttä.

Hän pudottaa pääni ja niskani retkahtaa hervottomana niin, että kalloni kolahtaa asfalttia vasten.

Kuulen, kuinka kalloni luut murtuvat.

ENNEN

Anne

SINÄ SYKSYNÄ heidän kasvonsa tuijottivat meitä kaikkialla: näimme ne lehtien kansissa ja television ruuduilla. Vihdoin, minä ajattelin.

Kaikki ne kokemukset, joita korviini oli kuiskittu kymmeniä vuosia, vyöryivät mieleeni. Entinen työkaverini, joka oli joutunut vaihtamaan työpaikkaa, koska hänen esimiehensä oli lähennellyt häntä. Ystäväni, jonka ex-poikaystävä oli raiskannut. Naapurini, joka ei uskaltanut käydä yksin kävelyllä läheisessä metsässä.

Muistojeni tulvalle ei ollut tulla loppua. Vasta silloin ymmärsin, miten monta tarinaa minulle oli kerrottu. Miten montaa traumaa olin kantanut mukanani.

Jäin odottamaan, saisinko pian lukea ystäväni ja tuttavieni kokemuksista lehdestä. Ehkä entinen työkaverini, ystäväni ja naapurini ja kaikki he muut halusivat jakaa tarinansa koko maailmalle. Nyt kun se oli vihdoin mahdollista.

En voinut uskoa sitä todeksi.

Syksy vaihtui talveksi, mutta nämä rohkeat naiset katsoivat meitä yhä lehtien kansista ja television ruuduilta. Olin ihmeissäni muutoksesta. He saivat paitsi kertoa tarinansa, heitä myös kuultiin ensimmäistä kertaa. Sen sijaan, että ihmiset olisivat sulkeneet silmänsä, kuten aiemmin, he

janosivat lisää. Yhä uusia kasvoja, yhä uusia kokemuksia. Kaikki, mistä oli aiemmin vain kuiskailtu, sanottiin nyt ääneen. Aivan kuin joku olisi nostanut megafonin heidän kasvojensa eteen ja kuiskaus olisi muuttunut huudoksi.

Aiemmin he olivat olleet hulluja, huoria, telaketjufeministejä, tosikkoja, valehtelijoita. Yhtäkkiä miesten vastalauseet hiljenivät ja he alkoivat uskoa kuulemaansa. Sillä totuus oli, että miehet olivat aina tienneet.

He eivät vain olleet osanneet laskea.

Yksi plus yksi plus vielä yksi ja vielä yksi ja vielä yksi ja niin edelleen, loputtomasti. Miehillä kysymys oli ollut yksittäistapauksista.

Heidän vaimonsa oli nähnyt itsensä paljastajan. Humalikko oli yrittänyt suudella heidän siskoaan metrossa. Heidän ystävänsä oli kourittu yökerhossa. Nämä tapahtumat muodostivat helminauhan. Jatkumon. Mutta miehet eivät olleet nähneet asioiden välistä yhteyttä ja siksi he olivat voineet väittää kirkkain silmin, ettei heillä ollut ollut aavistustakaan siitä, miten yleisestä ilmiöstä oli kyse.

Mutta nyt naiset olivat antaneet miehille laskimen ja miesten oli pakko laskea kaikki tapaukset yhteen.

Talvi vaihtui kevääseen ja pian vuosi vaihtui toiseen. Yhä uudet naiset kertoivat samaa tarinaa uudelleen ja uudelleen. Mutta silloin – Ajatelkaa! Vasta silloin! – aloin haistaa palaneen käryä.

Jokin oli vialla.

Tuntui kuin heidän sanansa olisivat kaikuneet tyhjässä tunnelissa. Kukaan ei vastannut heille.

Lopulta sain oivallukseni.

Mikään ei ollut muuttunut.

Puheet eivät johtaneet tekoihin. Naiset kertoivat, kuka heitä oli loukannut, mutta sillä ei ollut mitään seurauksia. Miehet korkeintaan vetäytyivät hetkeksi takavasemmalle, mutta palasivat parrasvaloihin heti, kun olivat omasta mielestään kärsineet rangaistuksensa.

Ja silloin asetelma käännähti käsittämättömällä tavalla ympäri.

Yhtäkkiä miehet alkoivatkin toistella, että he tässä olivatkin kärsineet. Heidän maineensa oli tuhottu. He olivatkin altavastaaajia.

Naisten kasvoja näkyi lehtien kansissa ja televisioruuduilla yhä harvemmin. He olivat anelleet vain yhtä asiaa: anteeksipyyntöä. Vain yksi sana olisi riittänyt, mutta he eivät saaneet kuulla sitä.

Olin aluksi ollut tyytyväinen, että asiat tulivat vihdoin julkisuuteen, mutta siinä vaiheessa aloin ahdistua joka kerta, kun näin yhdenkin heistä vielä yrittävän saada oikeutta. Tunsin itseni voimattomaksi heidän tuskansa edessä.

Siksi minä päätin lausua sen uhreille: »Anteeksi!»

Miten järjetön idea! te sanotte. Miten minun anteeksipyyntöni voisi mitenkään hyvittää heidän kärsimyksensä?

Mutta mitä te itse olisitte olleet valmiita tekemään uhrien auttamiseksi?

Paljon, paljon enemmän! te vastaatte.

Niinkö?

Olisitteko te olleet valmiita vaikka tappamaan?

Minna

MINÄ OLIN YKSI ensimmäisistä naisista, jotka puhuivat metoo-liikkeen nimissä Suomessa. Ajattelin, että asemani oli niin vakaa, ettei avautumisestani voisi aiheutua minulle mitään ongelmia. Olin 41-vuotias ja minut oli palkittu Jussi-palkinnolla, ohjaajat kilpailivat siitä, kuka saisi minut elokuvansa pääosaan, ja minulla oli uskollisia ihailijoita, jotka täyttivät teattereiden katsomot, kun näyttelin pääosaa Helsingin Kaupunginteatterin Nukkekodissa tai Työmiehen vaimossa.

Miten väärässä olinkaan!

Muistatte varmasti sen haastattelun, jonka annoin Helsingin Aviisiin eli Heaviin? Ja kohun, joka haastattelusta syntyi? Kävin läpi joka ikisen työttömyyden, klähminnin ja ehdottelun, jonka olin saanut urallani kestää. Kerroin haastattelun lopuksi, että teatteriohjaaja Sami Hämäläinen oli raiskannut minut vuonna 1997, kun olin 21-vuotias.

Olen miettinyt kohua niin paljon, että aina kun ajattelen sitä, näen mielessäni kaksi eri suuntiin haarautuvaa polkua: miten asiat todellisuudessa menivät ja miten niiden olisi pitänyt mennä.

Ensimmäinen reaktio Heavin haastatteluun oli pöyris-

tys. Miten tällaista on voinut tapahtua! Oikeasti olisi pitänyt kysyä: mitä voisimme tehdä, ettei tällaista tapahtuisi enää koskaan? Seuraavaksi ihmeteltiin, mikä minua vaivasi, kun en ollut kertonut asiasta aiemmin. Kukaan ei miettinyt, mikä yhteiskunnassamme on vikana, kun en ollut voinut kertoa aiemmin.

Mutta siinä vaiheessa oli jo turha miettiä, miten asiat olisivat voineet mennä. Syyttävä sormi osoitti jo minua.

Olikohan se sittenkään ollut raiskaus, kun en kerran ollut tehnyt siitä aikanaan rikosilmoitusta? Oliko minulla kalavelkoja maksettavana Hämmäläiselle? Minulta oli varmaan jäänyt jokin merkittävä rooli saamatta. Tai kenties olin ihastunut Hämmäläiseen, vaikka hän olikin perheenisä ja onnellisesti naimisissa. Jokin syyhän väitteisiini oli – eikä se syy voinut olla Hämmäläisessä.

Syytöksestäni ei tietenkään ollut Hämmäläiselle mitään juridisia seuraamuksia, vaikka tein hänestä rikosilmoituksen samana päivänä, kun annoin haastattelun. Raiskaus vanhenee kymmenessä vuodessa, törkeä raiskauskkin kahdessakymmenessä.

Vankilatuomion sijaan Hämmäläinen vetäytyi hetkeksi jäähyille Kaupunginteatterista. Voitteko kuvitella, että minä olin silloin vielä niin sinisilmäinen, että erehdyin luulemaan, että hän oli poistunut julkisuudesta lopullisesti! Mutta ei kulunut kuin puoli vuotta, kun hän teki loisteliaan comebackin Kansallisteatterissa.

Tuntemattomien ihmisten kuvitteelliset syytökset kai kuivat mielessäni, kun annoin haastattelun. Mutta muiden syytökset eivät olleet pahinta.

Syytin itse itseäni vielä ankarammin.

Olin tietysti kuullut kaikki ne tarinat, joita Hämmäläisestä liikkui. Naisnäyttelijät varoittelivat toisiaan Hämmähäkistä, mutta minä en ollut halunnut uskoa.

Mutta ei siinä kaikki. Minä varjelin vielä suurempaa salaisuutta. Salaisuus kärvensi minua sisältä niin suurella liekillä, että pelkäsin, etten pystyisi enää kantamaan sitä yksin. Enkä tiennyt, kenelle olisin voinut siitä kertoa.

Kunnes taidehistorioitsija Anne Hiltunen soitti minulle ja palkkasi minut esiintymään metoo-teemaiseen performanssiinsa.

Minä en ollut enää voinut kohdata naisten kokemuksia seksuaalisesta ahdistelusta metoon jälkeen. Tuntui siltä kuin minulle olisi luvattu, että se kaikki loppuu, ja minä hölmö olin uskonut. Ja kun niin ei käynytäkään, pettymys sai kaikki härskit heitot ja muun asiattoman käytöksen tuntumaan vielä entistä pahemmilta.

En ollut voinut vuosiin hyvin. Tuon julkisuusrumban jälkeen voin vielä huonommin. Siksi varmaan suostuinkin siihen työkeikkaan.

Raivasin kalenterini niin, että minulla oli syyskuusta lähtien aikaa vakituisen työni lisäksi harjoitella performanssia.

Kuvittelin meidät – minut ja muut naiset – teatterin lavalle hämmärään, jossa emme näkisi kunnolla toistemme kasvoja.

Ehkä siellä saisin lausuttua salaisuuteni ääneen.

Roni

AJATTELIN SIIHEN AIKAAN vain kaneja. En jäniksiä, rusakkoja tai kaniineja, vain kaneja. Suunnittelin uutta performanssia, joka käsittelisi eläinten hyväksikäyttöä.

Olin muuttanut lukion jälkeen Berliiniin opiskelemaan performanssitaideita ja jäänyt sille tielle. Olin kyllästynyt alituisen kilpailuun – apurahoista, näkyvyydestä, arvostuksesta, kriitikoiden huomiosta – ja päättänyt palata yli kahdenkymmenen Berliinissä vietetyn vuoden jälkeen Suomeen.

Olin valinnut performanssiini hyväksikäytön symboliksi kanin, koska kani on ollut jo vuosikymmenien ajan kosmetiikkateollisuuden koe-eläin. Siksi kosmetiikan, jonka testaamisessa ei ole käytetty eläinkokeita, sertifikaattiin on valittu nimenomaan kanin kuva.

Teokseni viittaisi kotimaisen esittävän taiteen perinteeseen sekä uudistaisi sitä. Performanssissani kani tappaisi minut, kun eräässä tunnetussa videotaideteoksessa taiteilija oli tappanut kissan.

Oli aika räjäyttää suomalainen performanssitaide. Jos joku vielä kuvittelee, että tehosekoittimeen runkkaaminen on kiinnostavaa, hän on väärässä. Taiteen tehtävä on

elää tulevaisuudessa. Minun performanssini olisi edellä aikaansa. Se tarttuisi ravistellen yhteiskunnan valtaraken-teisiin.

Minä olin syntynyt taiteilijaksi. Taidemaalariäidilläni Roosa Purppuralla oli tapana kehuskella haastatteluissa, että minä olin lapsinero.

– Osaavathan monet taiteilijoiden lapset piirtää ennen kuin he oppivat puhumaan, mutta en ole koskaan kuullutkaan kolmevuotiaasta lapsesta, joka olisi keksinyt oman taidesuunnan! Minun Ronini alkoi jo kolmevuotiaana maala-ta tiimalasin tahdissa. Kun tiimalasin hiekka oli valunut loppuun, maalaus oli valmis. Vain taidesuuntauksen nimi on minun keksimäni: minutismi. Kaiken muun Roni keksi itse, vain kolmevuotiaana!

Äiti alkoi opettaa minua maalaamaan jo ennen kuin sivellin edes pysyi kunnolla kädessäni. Minä sain oppini parhaalta, ja olen siitä hänelle ikuisesti kiitollinen.

Pidimme äitin kanssa yhteisnäyttelyn, kun olin vasta yksitoistavuotias. Näyttelyssä oli esillä rinnakkain äitin ja minun maalaamia ruusuja. Minun pienille kankaille tul-kitsemiani yksityiskohtaisia tutkielmia ja äitin maalauksia, jotka olivat niin isoja, että niitä olisi voinut käyttää teatterin kulisseinä.

Olin ylpeä näyttelyn kaikista tauluista, niin omista kuin äitinkin maalauksista.

Erityisesti hänen maalauksestaan *Ruusun nimi*, jonka tiesin jo silloin lapsena paitsi laukaisevan äitin uran nousu-kiitoon myös mullistavan kotimaisen maalaustaiteen.

Kolme vuotta myöhemmin hylkäsin kuvataiteen ja tein

ensimmäisen performanssini. Tiesin heti, että olin löytänyt oman juttuni.

Nyt, 43-vuotiaana, olin kriisissä. En ollut saanut uudelle performanssilleni rahoitusta, vaikka olin hakenut apurahaa kaikilta mahdollisilta rahastoilta, säätiöiltä ja toimikunnilta. Kukaan Suomessa ei vaikuttanut tuntevan töitäni, sillä olin tehnyt urani Saksassa. Aloin jo olla epätoivoinen.

Sinä iltana istuin työpöytäni ääressä studiossani – joka oli myös kotini – murskaamassa Elmeri-kanini papanoita lusikalla ja sirottelemassa muruja tyhjiin luomiväri-rasi-oihin, kun päätin tarkastaa, olinko saanut uusia viestejä Messengerissä.

Minua odotti yhteydenotto joltakin Anne Hiltuselta. Hiltunen katsoi minua profiilikuvassaan ankarasti silmiin. Hän näytti niin vakavalta, että minun oli vaikea kuvitella, miltä hän näyttäisi hymyillessään.

Hiltunen kirjoitti valmistelewansa metoo-teemaista performanssia ja halusi minun ohjaavan sen. En ollut koskaan kuulutkaan hänestä.

Googlasin Hiltusen ja sain tietää, että hän oli taidehistorioitsija. Ne, jotka osaavat, tekevät, ne, jotka eivät osaa, tutkivat.

Minä ottaisin Hiltuselta luulot pois.

Tekisin hänelle selväksi, mitä on taide isolla teellä. Siitä riittäisi hänelle tutkittavaa.

Poimin työpöydältäni kynsisakset, puhdistin kynnen- alukseni Elmerin ulosteesta ja soitin Hiltuselle. Hiltunen kertoi seuraavansa minua Instagramissa ja huomanneensa, että meillä kummallakin oli tekeillä performanssi hyväk-

sikäytöstä. Hiltusella oli tapana vierailla usein ystävänsä luona Berliinissä ja hän oli käynyt siellä ollessaan katso-
massa pari viimeisintä teostani. Työni olivat ilmeisesti tehneet häneen vaikutuksen.

Hiltunen vakuutti, että minä en selvästikään ollut sellainen mies, johon performanssin tiukka kritiikki kohdistuisi. Minun ei tarvinnut pyytää keneltäkään anteeksi.

Mutta en olisi vielä silloin voinut uskoa, mitä kaikkea olin valmis tekemään todistaakseni sen.

Naisten ahdistelusta ei saa enää vaieta, julistaa pieni aktivistiryhmä. Mutta mikä hinta on oikeuden toteutumisella?

Taidehistorioitsija Annen luona kokoontuu ryhmä, joka suunnittelee #metoo-henkistä performanssia. Tunnettu näyttelijä Minna on kertonut julkisesti kokeestaan raiskauksesta, entinen kymppin tyttö Suvi on eristäytynyt kotiinsa ja performanssitaiteilija Roni tahtoo viedä feminisminsä sanoista tekoihin.

Voivatko ryhmäläiset luottaa toisiinsa? Ajaako heitä oikeudenmukaisuuden jano vai kostonhimo?

www.wsoy.fi

84.2

ISBN 978-951-0-48101-1